

МАЙСТЕР-КЛАС У ГУРТКАХ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО НАПРЯМУ

Анна Корнієнко

канд. пед. наук, Інститут проблем виховання НАПН України (м. Київ)

У статті представлено методику проведення заняття гуртка декоративно-ужиткового мистецтва у формі майстер-класу в позашкільних навчальних закладах.

Ключові слова: майстер-клас, форма, метод, писанкарство, символіка.

Залучення дітей до занять різними видами народно-го образотворчого мистецтва, оволодіння народними ремеслами, збагачення культурними надбаннями зі скарбниці українського народу є на сьогодні одним із основних завдань позашкільних навчальних закладів. Народна творчість в системі позашкільної освіти доповнює програми загальноосвітніх шкіл, дозволяє учням поглибити свої знання, практично реалізувати їх. Навчання різних видів образотворчого мистецтва вимагає творчого підходу і не має обмежуватися лише відтворенням, копіюванням певних зразків, а спрямовуватися насамперед на розвиток творчого потенціалу дітей, робити акцент на креативній складовій навчально-виховного процесу. Удосконалення науково-методичного забезпечення цієї діяльності вимагає запровадження інноваційних форм і методів організації гурткового заняття [4, с. 35].

Метою нашої статті є розкриття методики проведення заняття гуртка декоративно-ужиткового мистецтва у формі майстер-класу в позашкільних навчальних закладах.

Пошук шляхів удосконалення процесу навчання інтенсивно вівся й ведеться нині в різних напрямках. Інноваційні (нестандартні, нетрадиційні) форми навчання є результатом творчості педагогів: Л.І. Амонашвілі, І. Волкова, М. Гузика, Є. Ільїна, С. Лисенкової, В. Шаталова та ін. [2, с. 37].

Однією із інноваційних форм гурткової роботи в позашкільних закладах є майстер-класи. Ідею майстер-класу запозичено з педагогічної практики музикантів і художників, яка полягає в тому, що визнаний майстер демонструє свої унікальні прийоми роботи (наприклад, виконання твору, виготовлення різних виробів) широкому колу учнів-глядачів.

Методика проведення майстер-класу здебільшого ґрунтується на інтуїції спеціаліста й на сприйнятливості слухача. Принцип організації майстер-класу: «Я знаю, як це робити. Я навчу вас». На майстер-класі завжди надається можливість набутти практичного досвіду під кон-

тролем викладача, що уважно вислухає й відповідь на всі питання, що цікавлять. Майстер-клас – це двосторонній процес, і відносини «викладач – слухач» є абсолютно необхідними. Безперервний контакт, індивідуальний підхід до кожного слухача – це те, що відрізняє майстер-класи від інших форм і методів проведення заняття. До участі в майстер-класах запрошуються кращі фахівці в певній галузі. В умовах позашкільного навчального закладу це можуть бути керівники гуртків, батьки учнів або учні-випускники цього закладу. Успішне засвоєння навчального матеріалу в процесі проведення майстер-класу відбувається на основі практичної діяльності всіх учасників.

Майстер-клас дозволяє учням побачити повний процес роботи над конкретним виробом. Унікальність цієї форми гурткового заняття полягає в тому, що прийоми і способи розв'язання завдань демонструються як на окремих, розрізнених прикладах, так і в нерозривному зв'язку з їх конкретикою. Зауважимо, що майстер-клас – це жива дискусія й обмін досвідом між усіма учасниками заняття, це інтерактивний семінар, що проходить в режимі обговорення. Особливостями проведення заняття гуртка у формі майстер-класу є не тільки передача учням певної інформації, а й засвоєння ними прийомів, методів роботи, які ґрунтуються на новому підході до філософії навчання, руйнують усталені стереотипи; метод самостійної роботи в малих групах, що дозволяє провести обмін думками; створення умов для залучення всіх учасників до активної діяльності; пропонування, а не нав'язування учасникам форм, методів, технології виконання виробу.

Теми занять у формі майстер-класів обираються відповідно до актуальних проблем і завдань, цікавих широкому колу глядачів та учасників майстер-класу, або програми гуртка позашкільного навчального закладу. Наприклад, однією з тем заняття гуртка декоративно-ужиткового мистецтва у формі майстер-класу може бути «Писанкарство», що є розділом програми гуртка з петриківського розпису.

Традиційні писанки

Тематика майстер-класів містить: огляд актуальних проблем і технологій; різні аспекти та прийоми використання технологій; авторські методики застосування технологій на практиці; тонкощі, нюанси, технологічні можливості під час виконання конкретних завдань.

Зазвичай майстер-клас проводиться за такою схемою: майстер читає невелику вступну лекцію, після чого демонструє головні етапи роботи, надає учасникам можливість виконати роботу самостійно (при виникненні труднощів, за необхідності, допомагає їм; веде обговорення помилок).

Приміщення для проведення майстер-класу має бути оформлене не тільки виробами цього майстра, а й іншими творами відповідно до теми, наприклад, дитячими.

Зауважимо, що майстер-клас не обов'язково проводить один майстер. Це може бути і колектив учнів, що мають навички з малювання, ліплення тощо. У цьому випадку доречно майстер-клас побудувати таким чином: керівник гуртка бере на себе роль ведучого, що читатиме вступну лекцію, а учні-помічники сидітимуть за столами і побригадно виготовлятимуть, наприклад, писанки, крапанки, дряпанки, восковки-бісерки. Під час лекції учні-помічники безперервно малюють, виконують завдання. Глядачі можуть за цим процесом спостерігати. Керівник гуртка час від часу звертає увагу глядачів на роботу бригад і пропонує учням-помічникам продемонструвати свою роботу більш детально.

МАЙСТЕР-КЛАС З ВИГОТОВЛЕННЯ ПИСАНОК

Мета заходу. Ознайомити дітей з традиціями нашого народу, правилами святкування Великодня, тех-

нікою виготовлення писанок, символікою малюнків, іграми.

Вступна лекція

Ведучий. Послухаймо легенду:

«...Навесні, коли перші сонячні промені, пробиваючи зимові хмари, торкаються землі, коли на очах починають зникати величезні снігові кучугури, а крижані ланцюги, що скували все живе, перетворюються на дзвінкі струмочки, звертались люди до неба і, простягаючи руки, закликали-зустрічали весну. З вірію прилітали птахи — вісники весни-радості, вісники сонця. У собі вони несли яйця — емблему Сонця, життя, воскресіння, народження. Усі птахи починають нести яйця й виводити-висиджувати пташат тільки з весною, з сонцем. Та й сам жовток кольором і формою нагадує Сонце. За стародавніми легендами, весь світ виник із велетенського космічного яйця, яке плавало в морській безодні. За уявленнями наших предків, зі шкаралупи утворилось небо, з півки — хмари, з білка — вода, а з жовтка — земля» [1].

Людина здавна фарбувала яйця, наносила на шкаралупу чарівні магічні знаки ще тоді, коли й писати не вміла, і були ті знаки малюнками-молитвами. Так створювались писанки, адже «записані» були там і подяка, і прохання... Писанка приносить добро, щастя, добробут, здоров'я та захищає людину від усього злого.

Традиційно фарбувати й розписувати яйця можна було тільки тоді, коли людина очистилася фізично й духовно: тобто пройшла через піст, сповідь і очистила оселю від бруду. Бо оселя, за легендами, — також жива істота. Адже вона будується з піску, глини, дерева та інших матеріалів, які є часточкою живої та неживої природи. На Благовіщення відкриваються земні скрині. Спочатку звідти виходять рослини, потім — комахи, і так аж до Чистого Четверга — для всього є свій час. А останніми в Чистий Четверг виходять гади. І вони можуть вселитися як у живу істоту, так і в часточку неживої природи: глину, камінь тощо. Не вселяються ці гади тільки в те, що має чисту силу. А тому вербовою гілочкою і святою водою та свічкою Чистого Четверга відганяють від оселі злий дух. Цілу ніч із Чистого Четверга на Страсну П'ятницю мусить горіти свічка. Вона для людини є водночас і оберегом, і надихаючою силою. Ось у такій очищеній оселі очищена людина починає магію писанкарства, фарбує крашанки.

Крашанки

У Великодню суботу роблять крашанки або, як кажуть на Київщині, «галунять яйця», а в Карпатах – «сливчать сливки». За народними віруваннями, крашанки готують у суботу, бо яйця, пофарбовані в п'ятницю, швидко псуються, а зроблені в суботу зберігаються протягом усіх свят [с. 376–380].

Крашанки «здебільшого фарбують у червоний, жовтий, синій, зелений і золотистий кольори. Для червоного беруть у крамниці червону фарбу і фуксин (дьохтєве анілінове барвило; металево-зелені кристали, що розпускаються у воді темно-червоною барвою); для жовтого вживають суху торішню траву «свербель» (свербило, свербігуз – *bunias arvensis*) або яблуневу кору; для синього – варять проліски, а для золотистого купують спеціальні порошки. Вживають ще сушені ягоди бузини чорної, лущиння цибулі, кору з чорноклена. Яєць красять 13 (маються тут на увазі 12 апостолів і Спаситель). Найбільше готують червоних крашанок. Не годиться робити чорних, бо вони нагадують про кров «лукавого» [3, с. 376–380].

● А чи знаєте ви ігри з крашанками?

«Півник». З якогось жолобка або похилої поверхні учасник гри скочує свою крашанку, прагнучи неодмінно влучити нею у чуже яєчко, яке лежить унизу. Влучивши у крашанку внизу, гравець забирає її собі (разом зі своєю); а не влучивши, і ту не бере, і свою залишає для інших гравців. Хто більше «наклює» яєчок (влучить у крашанки внизу), той стає «півником», тобто ватажком хлопців. І до кінця гри цей хлопець має найбільшу кількість крашанок, стає переможцем. (Майстер демонструє гру, залучаючи до неї учнів).

Ще одна гра на Великдень – «Гойдалки»: двоє парубків сплітають руки «стільцем» (попарно беруть руки один одного за зап'ястя) і на цьому «стільці» гойдають третього парубка, який не повинен триматися за плечі «гойдалки», а може триматися лише за свої ноги. Якщо за три рази він не злітає з «гойдалки», то стає переможцем і винагороджується крашанкою [5, с. 142–148].

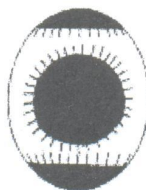
Писанки

Символіка малюнка. А що ж малювали на писанках? Це і крапочки-зернятка (Східне Поділля – мал. 1), сонце (Західне Поділля – мал. 2), воду (Львівщина – мал. 3), грабельки (Полтавщина – мал. 4), хрестики (Херсонщина – мал. 5), дубові листочки (Східне Поділля – мал. 6), риби (Східне Поділля – мал. 7), коників (Гуцульщина – мал. 8), драбинки (Київщина – мал. 9) [1].

Узори на писанках наділені кожен своєю силою. Мали силу й ритуали використання цих писанок. Від тієї миті, як на яйце наносили орнамент, воно переставало бути звичайним яйцем... Бо ці орнаменти є не простими малюнками, а таємничими знаками, пов'язаними з магічними обрядами (майстер демонструє зразки орнаментів-оберегів та наголошує на їх призначенні) [5, с. 142–148].

мал. 1

мал. 2

мал. 3

мал. 4

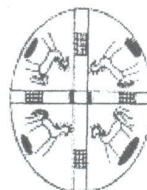
мал. 5

мал. 6

мал. 7

мал. 8

мал. 9

Символи, що сприяють багатому врожаю:

символ зерна

блискавка

символ землі

грабельки

символ води

безкінечник

Символи здоров'я і довголіття:

сонечко

ружа

риба

Символи кохання:

зозуля

смерека

Техніка виконання писанок

Спосіб виготовлення писанок, хоч і простий, проте вимагає неабиякого хисту, бо малювати на опуклій поверхні яйця значно складніше, ніж на рівній поверхні полотна чи паперу.

Віск на писанку наноситься писачком (цей інструмент називають ще кісточкою). Писачок можна й самому змайструвати із залізного наконечника, який нагадує наконечник на шнурівці взуття. Чим менша буде дірочка, з якої витікає розігрітий віск, тим тоншою буде лінія на писанці. Після цього треба взяти дерев'яний патичок, вставити туди наконечник і закріпити його ниткою... Далі в невеличку череп'яну чарочку кладуть шматочок бджолиного воску. Віск має бути гарячим, але не кипіти. Коли все приготували, можна починати писанку [5, с. 142–148].

«На сирому яйці вимальовують розтопленим воском ті місця, що їх треба лишити незафарбованими: обвідки, крапки та оперізування. Спочатку фарбують яйце в яскраві фарби, наприклад, у жовтій. Після цього яйце виймають з фарби і кладуть, щоб висохло. Коли воно висохне, на ньому кісточкою наводять віск на ті місця, що мають лишитися жовтими. Потім фарбують у другій, цього разу темнішій, фарбі. І так роблять доти, доки писанка не набере такого вигляду, якого хоче їй надати писанкарка. Коли вже малюнок закінчений, писанки складають у череп'яну миску і кладуть у піч, де повинна бути температура 35–40° Цельсія. Коли віск розтопиться і спливе з яйця, писанка готова» [3, с. 376–380].

Якщо на поверхню яйця нанести крапочки воску («покрапати»), то після занурення його у фарбу отримаємо крапанку — писанку з крапками одного чи кількох

кольорів. (Керівник гуртка звертає увагу на бригаду учнів-помічників, що виготовляють крапанки. Помічник, демонструючи техніку, розповідає про етапи роботи).

Мальованками називають яйця, розмальовані фарбою і пензликом. На мальованках малюють квіти, людські постаті, зображують свята та інші події. (Пояснення і демонстрація техніки).

Цікавими є писанки-дряпанки. Малюнок на них видряпується яким-небудь гострим предметом на попередньо пофарбованій поверхні яйця. Найчастіше виконуються рослинні орнаменти, але трапляються й зображення тварин — коників, баранчиків, птахів. (Пояснення і демонстрація техніки).

Дуже яскравими й гарними були восковки-бісерки. Яйце покривали тонким шаром воску й у цей віск втикали бісер, викладаючи різноманітні візерунки. Замість бісеру могли використовувати шматочки кольорового скла, фольги. Такі восковки виготовляли переважно в монастирях і продавали прочанам на згадку. (Пояснення і демонстрація техніки).

Вступна лекція завершується бесідою з учнями:

- Які орнаменти можна малювати на писанках?
- Які кольори прийнято використовувати?
- Хто який малюнок обрав для виготовлення писанки?

Після цього учні можуть підсідати до столів майстрів, щоб отримати докладну інформацію про правила графічного нанесення малюнка олівцем, занурення у фарби, нанесення і зняття воску. На згадку про майстер-клас учням дарують виріб.

Організоване за такою формою заняття сприяє співпраці в колективі, саморозвитку, самовдосконаленню особистості, зацікавленості певним видом мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус О. Школа писанкарства : навчально-методичний посібник / О. Білоус, З. Сташук. — К. : ГУО, КПДЮ, 2000. — 28 с.
2. Варіативність уроку в сучасній школі : навчальний посібник / К. М. Гнезділова, Н. В. Касярум, В. М. Король, О. П. Савченко. — Черкаси : ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2007. — 186 с.
3. Воропай О. Звичаї нашого народу : етнографічний нарис : ч. 1 / Олекса Воропай. — К. : Оберіг, 1991. — 456 с.
4. Науково-методичне забезпечення позашкільної освіти : теорія і практика : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 28–29 жовтня 2008 р., К. / Упоряд. С. Г. Мартова, О. В. Биковська, В. Б. Дем'яненко. — К. : РВЦ КПДЮ, 2009. — 124 с.
5. Стефанюк С. К. Практичне народознавство (Національне виховання) / Стефанюк С. К. — Х. : ББН, 2002. — 262 с.